

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.9.11](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.9.11)

УДК 336.771.22:339.17

*А. Д. Петрашевська,
д. е. н., професор кафедри ЕП та КУ,
Одеська національна академія зв'язку ім. О.С. Попова
ORCID ID: 0000-0002-6199-1499*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК СКЛАДОВА ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

*A. Petrashevskaya
Doctor of Economic Sciences, Professor of Departments of EP and KU,
Odessa National Academy of Communications*

INTELLECTUAL CAPITAL AS A COMPONENT OF HUMAN RESOURCES IN ENSURING THE INVESTMENT ACTIVITIES OF MARITIME ENTERPRISES

Визначено головні економічні процеси, які притаманні сучасному суспільству та відбуваються під впливом людських ресурсів. Наголошено, що високі темпи розвитку технологій та техніки в інформаційному просторі значно змінюють ринкову кон'юнктуру. Наслідком цих трансформаційних процесів є постійні корективи, що вносяться в умови формування інвестиційного забезпечення розвитку морських підприємств. Зазначено, що ефективність сучасного виробництва визначається якісним станом його людських ресурсів, до складу яких входить інтелектуальний капітал, що значно впливає на інноваційну діяльність морського підприємства. Представлено інтелектуальний капітал як арифметична сума його складових. Установлено, що головний фактор у досягненні бізнес-успіху та перемоги в конкурентній боротьбі у тактичній перспективі і у стратегічній перспективі – це створення й ефективне використання високоякісного потенціалу людських ресурсів.

Models of intellectual capital are investigated; it is offered to consider intellectual investments at formation of investment strategy of the sea enterprise. The prospects of world economic processes are determined and it is emphasized that in modern society with high rates of development of equipment, technologies and information space the market situation changes significantly, as a result – transformational processes in the state economy make constant adjustments to the development strategy maritime enterprises and its investment support. It is generalized that the issues of experience gained in recent years to accelerate investment activities through the fullest and most efficient use of available intellectual capital of the maritime enterprise are timely and relevant. Human capital is considered as the competence and ability of the company's staff. Intellectual capital is presented in the form of the arithmetic sum of its elements. It is stated that intellectual capital is an asset that is imaginary knowledge, i.e. not inseparable from the human resources of maritime enterprises, and knowledge embodied in the results of mental activity. It is noted that due to the complexity of the elements of intellectual capital, it is necessary to take into

account their interaction with each other, as well as the unequal role in shaping the value of the enterprise. It is noted that the highest limit of efficiency of modern production is determined mainly by the quality of human resources used: the amount of accumulated general theoretical knowledge, his professional level, the introduction of innovative technologies, updating the product range, achieving a certain level of economic security and competitiveness. It is established that at the present stage of creation and effective use of high-quality potential of the personnel is one of the main factors for achievement of business success and a victory in competition both in tactical, and in strategic prospects. Therefore, the system of forming the investment strategy of the maritime enterprise must be carried out with due regard to the policy of formation of intellectual investment.

Ключові слова: *інтелектуальний капітал; людські ресурси; інвестиційна діяльність; морські підприємства; стратегія.*

Key words: *intellectual capital; human resources; investment activity; maritime enterprises; strategy.*

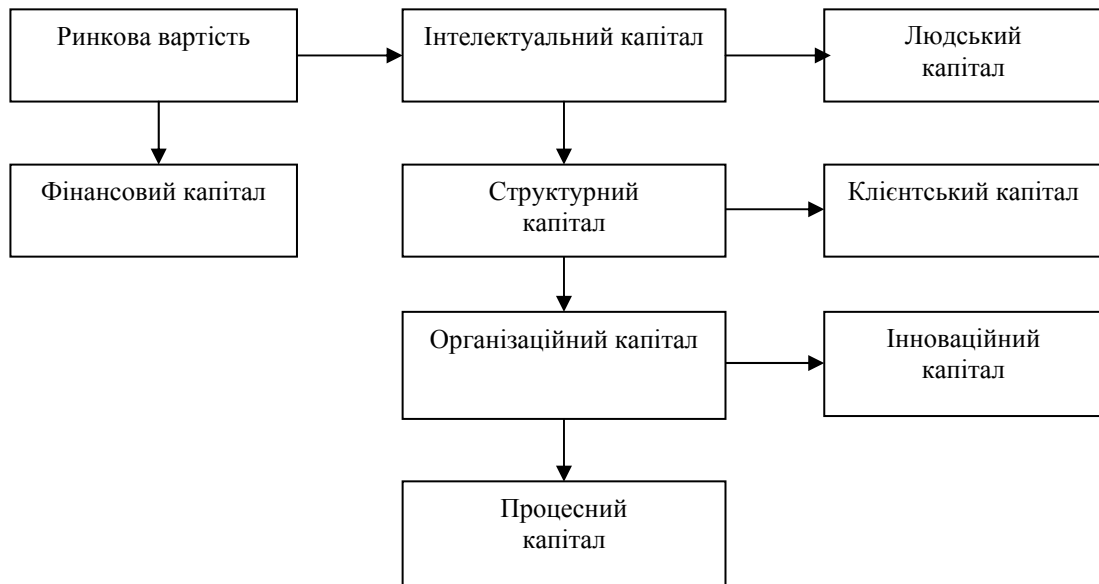
Постановка проблеми. Сучасна світова економіка визначається розвитком продуктивних сил. На перший план висувається проблема передачі знань людини, тобто її інтелектуальний капітал (ІК). Для інфокомунікаційного простору притаманний високий рівень розвитку інтелектуального капіталу, що надає можливість морським підприємствам ефективніше використовувати фінансовий, матеріально-речовинний та інші види капіталу. Тому, сучасним та актуальним питанням сьогодення є формування ІК на підприємствах України, в тому числі і на морських підприємствах. Сучасне суспільство, з високими темпами розвитку інноваційних технологій в інформаційному просторі, змінюється значними темпами. В наслідок цього, трансформаційні процеси, які тривають в економіці держави, регулярно вносять корективи в умови забезпечення формування інвестиційної стратегії розвитку морських підприємств [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Видатні вітчизняні та зарубіжні фахівці, такі як Р. Холт, І.А. Бланк, К. Тейлор, Е.С. Стоянова, П.І. Вахрін, Д. Хорн, Д. Вахович. Систематично досліджують питання поживлення інвестиційної діяльності, роль інтелектуального капіталу в інноваційному переоснащення та оновленні підприємств, визначають методичні підходи до забезпечення формування інвестиційної стратегії та підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності. Однак, у численних наукових працях недостатньо узагальнено досвід останніх років прискорення інвестиційних процесів за рахунок використання інтелектуального капіталу.

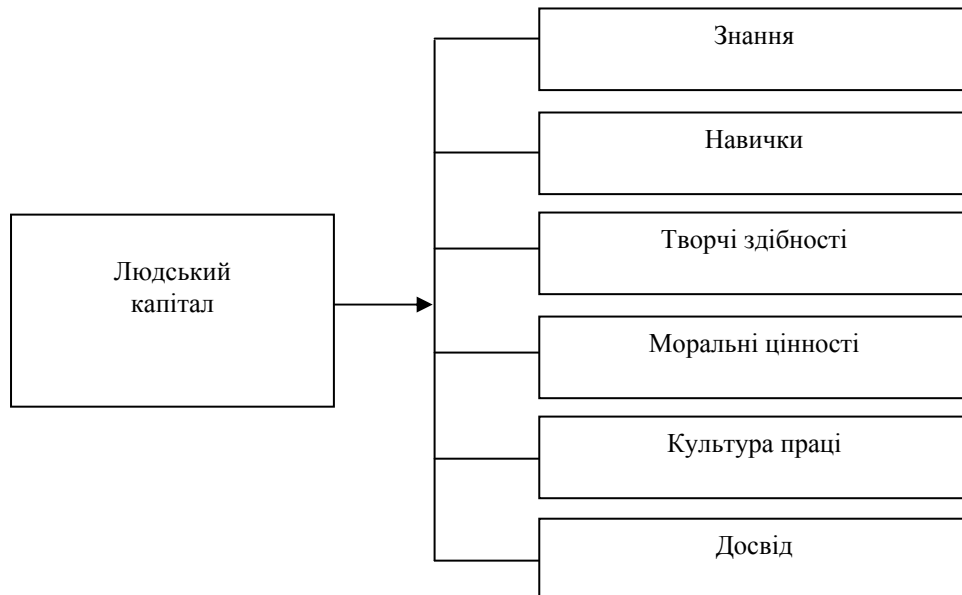
Метою статті є обґрунтування прискорення інвестиційної діяльності за рахунок використання інтелектуального капіталу морських підприємств.

Викладення матеріалів дослідження. Узагальнення накопиченого досвіду та знань про інтелектуальний капітал дозволило визначити загальні підходи та виробити єдину структуру інтелектуальних активів підприємств, згідно якої прийнято виділяють наступні складові інтелектуального капіталу: людський капітал; структурний або організаційний, капітал; клієнтський капітал (рис. 1). Відповідно цієї структуризації надамо характеристики складовим інтелектуального капіталу підприємств.

Компетенція і здібності персоналу або людських ресурсів підприємства – це людський капітал, який покидає підприємство разом з працівниками після закінчення робочого часу (рис. 2).

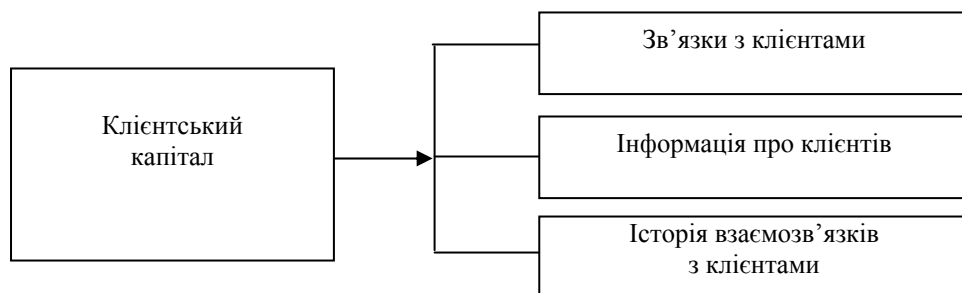

Рис. 1. Структура інтелектуального капіталу в моделі «Skandia Value Scheme» Л. Едвінссона

Рис. 2. Складові людського капіталу підприємства

Структурний капітал поділяється на організаційний та клієнтський капітал, який залишається на підприємстві після закінчення робочого дня, при цьому клієнтський капітал (рис. 3) – це цінність, що полягає у відносинах з клієнтами, в свою чергу організаційний капітал поділяється на процесний та інноваційний капітали.

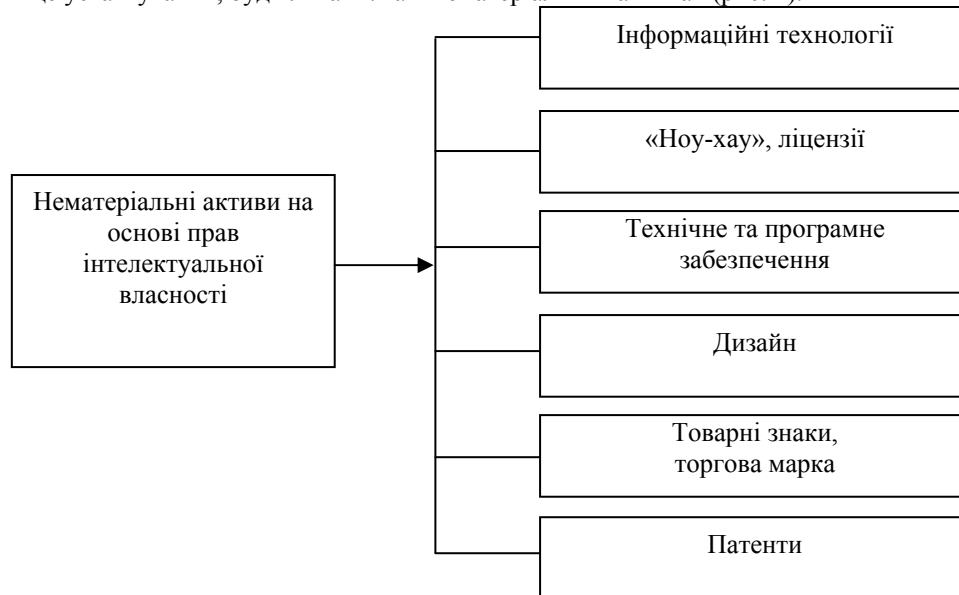

Рис. 3. Складові клієнтського капіталу підприємства

До інноваційного капіталу відносяться патенти, ліцензійних угоди тощо, а також ідеї, торгової марки та знаки. Інформаційні технології, робочі процеси складають інфраструктуру підприємства та відносяться до процесного капіталу.

Як бачимо така модель інтелектуального капіталу представлена у вигляді арифметичної суми його елементів. Разом з тим, у зв'язку з складністю даних елементів необхідно враховувати взаємодію їх між собою, а також неоднакову їх роль у створенні вартості підприємства.

Шведський дослідник Д.Е. Свейбі (Sveiby) запропонував модель «The intangible assets monitor», в якій він пропонує вживати замість інтелектуального капіталу запозичену в бухгалтерському обліку назву «Нематеріальні активи». Ця модель може бути представлена у вигляді, де інвестиції відображені в матеріальних активах – це устаткування, будівлі та ін. та в нематеріальних активах (рис. 4).

Рис. 4. Складові нематеріальних активів підприємства

За Свейбі, нематеріальні активи поділяються за компетенцією співробітників (табл. 1), внутрішньою структурою (табл. 2) та зовнішньою структурою підприємства (табл. 3). Компетенції це уявні здібності, накопичений досвід, знання, освіта. Зовнішня структура підприємства орієнтована на відносини з постачальниками та клієнтами, до неї відносяться торгові марки, імідж компанії, визнання продукції.

Внутрішня структура підприємства включає бази даних, патенти, авторські права, наукові дослідження і розробки, адміністративні системи та орієнтована на підтримку підприємства [8].

**Таблиця 1.
Матриця Д.Е. Свейбі за компетенцією співробітників**

Компетенція співробітників	Показники
Тривалість роботи в даній професії (років) Рівень утворення Витрати на навчання і освіти співробітників Внутрішньofірмовий оборот персоналу Клієнти, що підвищують компетенцію	Зростання та інновації
Частка фахівців Додана вартість на одного зайнятого Додана вартість на одного фахівця Прибуток на одного зайнятого Прибуток на одного фахівця	Ефективність
Текучість фахівців Середня заробітна платня Середній трудовий стаж	Стабільність

**Таблиця 2.
Матриця Д.Е. Свейбі за внутрішньою структурою**

Внутрішня структура	Показники
Інвестиції в інформаційні технології Клієнти, що поліпшують структуру	Зростання та інновації
Частка обслуговуючого персоналу Індекс «цінності/ відношення персоналу»	Ефективність
Термін життя підприємства Текучість обслуговуючого персоналу Частка нових співробітників	Стабільність

Таблиця 3.
Матриця Д.Е. Свейбі за зовнішньою структурою

Зовнішня структура	Показники
Прибуток на одного клієнта Зростання числа клієнтів Клієнти, що поліпшуючі імідж підприємства	Зростання та інновації
Індекс задоволеності клієнтів Продаж на одного клієнта Індекс «виграш / втрати»	Ефективність
Частка крупних клієнтів Структура клієнтів по тривалості партнерських зв'язків Частота замовлень, що повторюються	Стабільність

В моделі Свейбі кожний з показників має свою одиницю вимірювання: коефіцієнти, вартість у грошових одиницях, відсотки, питомі показники. Зауважимо, що така система показників надає непряму оцінку інтелектуального капіталу підприємства, яку можна представити у вигляді результатів його діяльності, наприклад, додана вартість, задоволеність клієнтів або зовнішніх проявів діяльності його керівників щодо збільшення вартості підприємства, наприклад, витрати на навчання та освіту співробітників.

Відзначимо, що інтелектуальний капітал – це уявні знання, що не віддільні від людських ресурсів морських підприємств, а також знання, втілені в результати інтелектуальної праці: інтелектуальній власності, структурах, клієнтах та ін. Зауважимо, що не має значення, придбаний об'єкт інтелектуальної власності у третіх осіб, або вироблений на підприємстві, оскільки основна ознака це те, що він є результатом інтелектуальної праці людських ресурсів [9].

Таким чином, знання, що належать трудовим або людським ресурсам морських підприємств, стають вирішальними факторами в досягненні економічного успіху. Тому важливе значення в змінах фінансово-господарської діяльності підприємства набуває інтелектуальний капітал, його залучення необхідне для адаптації та профорієнтації, навчання обслуговуючого персоналу як показника прогресивності морського підприємства.

На сучасному етапі інфокомунікаційного суспільства ефективність виробництва визначається, перш за все, якісним станом його людських ресурсів, це: впровадження інноваційних технологій, досягнення певного рівня економічної безпеки та конкурентоспроможності, обсягом накопичених працівником загальнотеоретичних знань, його професійним рівнем, оновленням асортименту продукції та послуг. Цьому сприяє розробка та реалізації інвестиційної стратегії морських підприємств. До ключового моменту розробки інвестиційної стратегії відносяться: оцінка джерел його формування; інвестиційного потенціалу підприємства; особливостей керування ним.

Усі аспекти та характер інвестиційної діяльності морського підприємства залежить від сформованих ним ресурсів та його інвестиційної стратегії. Виходячи з того, що інвестиційні ресурси це всі види активів, які привертаються для здійснення вкладень в об'єкти інвестування, пропонуємо розглянути ІК як потенційний інвестиційний ресурс діяльності морського підприємства, оскільки, творча праця – стратегічно значимий вид інтелектуальної праці. Здобуті знання й уміння дозволяють людським ресурсам модифікувати їх у практичній діяльності стосовно сформованої економічної ситуації на підприємстві та поліпшувати наявні методи прийняття рішень у нових виробничих умовах, вирішувати соціальні завдання і нові економічні завдання [10-14].

В сучасних умовах активувати та найбільш ефективно використовувати високоякісний потенціал персоналу це один з вирішальних факторів для досягнення бізнес-успіху і перемоги, як у тактичній, так і у стратегічній перспективах та в конкурентній боротьбі підприємств. Виходячи з цього, у систему формування інвестиційної стратегії морського підприємства пропонуємо включати та здійснювати з обов'язковим урахуванням політики формування інтелектуальних інвестицій (рис. 5).

Рис. 5. Загальна стратегія розвитку морського підприємства

Слід акцентувати, що до інтелектуальних інвестицій входять: ліцензії на ноу-хау, спільні наукові розробки, підготовка кадрів. Формування і використання ресурсів морського підприємства це процес, який охоплює значний період, його прийнято науковцями називати інвестиційним циклом. На стадії підготовки й обґрунтування, яка включає дослідницькі, науково-дослідні, проектно-дослідницькі та дослідно-конструкторські роботи необхідні інтелектуальні інвестиції. До осіб, які приймають рішення про інвестування, необхідно довести інформацію про бажане залучення фінансових коштів для розвитку та впровадження інновацій підприємства. Тому сьогодні є актуальним питання інформування інвесторів і керівництва підприємства про вартість і внески в інноваційний бізнес, нематеріальні активи та ІК. Це пропаганда властивостей та особливостей нематеріальних активів та ІК, практичні заходи як для морського підприємства, так і для інвесторів з ідентифікації, розуміння природи ІК, навчання, розвитку, виявлення, оцінці складових ІК.

Таким чином, ІК це основа для майбутнього зростання підприємства, вискоелективний та багатофункціональний ринковий інструмент, за допомогою якого вирішується широке коло фінансових та економічних задач управління морського підприємства. Це важлива складова, за допомогою якої формується інвестиційна стратегія підприємства в постійно змінюваному зовнішньому середовищі та забезпечені стійкого розвитку морського підприємства. Питання формування ІК, оцінка, використання і захист, розробка і здійснення ефективних корпоративних стратегій його охорони, дозволить:

- оптимізувати витрати фінансово-господарської діяльності морського підприємства;
- збільшити його капіталізацію;
- за рахунок ліцензійних операцій підприємства отримати додаткові доходи;
- оптимізувати структуру та стратегію менеджменту;
- при злитті, поглинанні та сумісному підприємстві використовувати інтелектуальні активи як «валюти»;
- забезпечити конкурентоспроможність морського підприємства.

Висновки.

1. Як свідчать результати проведеного дослідження перспектива розвитку морських підприємств пов'язана та залежить від трудових ресурсів та їх складової ІК, який не лише представляє собою самостійну цінність, він спричиняє мультиплікативний ефект по відношенню до інших видів капіталу, впливаючи на рівень ефективності їх використання.

2. Для забезпечення модернізації підприємства, його конкурентоспроможності прискорення інноваційних процесів необхідно включити ІК в систему формування інвестиційної політики у межах загальної стратегії розвитку морського підприємства.

Список літератури.

1. Петрашевська А.Д., Терешко Ю.В. Економічне обґрунтування інноваційних рішень: навч. посіб. Одеса : ОНАЗ, 2016. 116 с.
2. Холт Р. Основы финансового менеджмента. М.: Дело, 2003. 127 с.
3. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент. К.: Ника-центр, 2002. 448 с.
4. Тейлор К. Интеллектуальный капитал. Computerworld. 2001. №13. С. 17-29.
5. Стоянова Е.С. Финансовый менеджмент. М.: Перспектива, 2000. 655 с.
6. Вахрин П.И. Организация и финансирование инвестиций. М., 2005. 149 с.

7. Хорн Д., Вахович Д. Основы финансового менеджмента. М.-С.Пб. К., 2006. 1225 с.
8. Caddy I. Intellectual capital: recognizing both assets and liabilities. *Journal of Intellectual Capital*. 2000. Vol. 1. Number 2. Pp. 129–146.
9. Wayne S. Upton, Jr. Challenges from the New Economy. *Business and Financial Reporting, SPECIAL REPORT*. Financial Accounting Standards Board. April, 2001. www.fasb.com.
10. Коваль В.В. Державне регулювання розвитку концесії у сфері портового господарства. Інфраструктура ринку. 2018. Вип. 17. С. 290-294.
11. Коваль В.В., Редьква О.З. Забезпечення економічної безпеки на основі комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності. Східна Європа. 2018. Вип. 3 (14). С. 71-75.
12. Коваль В.В., Борисова Л.П. Сучасні тенденції формування стратегічних засад управління персоналом. Наука молода: Зб. наук. Праць. 2014. №21. С. 13-18.
13. Коваль В.В. Управління конкурентоздатністю організації в умовах демотивації персоналу на підприємствах машинобудівної галузі. ЕКОНОМІКА: реалії часу: Науковий журнал. 2014. №5(15) .С. 115-120.
14. Коваль В.В., Котлубай В.О., Горбаченко С.А. Стан та особливості удосконалення механізмів регулювання портової галузі України. Економіка і суспільство. 2018. Вип. 18. С. 144-149.

References.

1. Petrashevs'ka, A.D. and Tereshko, Yu.V. (2016), *Ekonomichne obgruntuvannia innovatsijnykh rishen* [Economic justification of innovative solutions], ONAZ, Odesa, Ukraine.
2. Holt, R. (2003), *Osnovy finansovogo menedzhmenta* [Fundamentals of Financial Management], Delo, Moscow, Russia.
3. Blank, I.A. (2002), *Investicionnyj menedzhment* [Investment management], Nika-centr, Kyiv, Ukraine.
4. Tejlor, K. (2001), "Intellectual capital", *Computerworld*, vol.13, pp. 17-29.
5. Stojanova, E.S. (2000), *Finansovyj menedzhment* [Financial management], Perspektiva, Moscow, Russia.
6. Vahrin, P.I. (2005), *Organizacija i finansirovanie investicij* [Organization and financing of investments], Moscow, Russia.
7. Horn, D. and Vahovich, D. (2006), *Osnovy finansovogo menedzhmenta* [Fundamentals of Financial Management], Moscow, Russia.
8. Caddy, I. (2000), "Intellectual capital: recognizing both assets and liabilities", *Journal of Intellectual Capital*, Vol. 1, No. 2, pp. 129–146.
9. Wayne, S. and Upton, Jr. (2001), "Challenges from the New Economy", *Business and Financial Reporting, SPECIAL REPORT*. Financial Accounting Standards Board, available at: www.fasb.com (Accessed 15 Sept 2019).
10. Koval, V. (2018), "State regulation of concession development in the sphere of port economy", *Market Infrastructure*, vol.17, pp. 290-294.
11. Koval, V. and Redkva, O. (2018), "Ensuring economic security on the basis of commercialization of intellectual property", *Eastern Europe*, vol.3 (14), pp. 71-75.
12. Koval, V. and Borisova, L. (2014), "Modern tendencies of formation of strategic principles of personnel management", *Nauka moloda*, vol.2, pp. 13-18.
13. Koval, V. (2014), "Management of competitiveness of the organization in the conditions of demotivation of personnel at the enterprises of machine-building branch", *ECONOMICS: realities of time*, vol.5 (15), pp. 15-120.
14. Koval, V. Kotlubay, V. and Gorbachenko, S.A (2018), "Status and features of improving the mechanisms of regulation of the port industry of Ukraine", *Economy and society*, vol.18, pp. 144-149.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2019 р.